

Процька С. М., викладач кафедри теорії та історії педагогіки
Гуманітарного інституту Київського університету імені Бориса Грінченка

ВИКОРИСТАННЯ ОПОРНИХ СХЕМ ЯК ЗАСОБУ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ У СТУДЕНТІВ КЛАСИЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

У статті наведено сучасні підходи до тлумачення поняття «інформаційна компетенція» як складової ключових компетенцій студента; розглянуто практичні аспекти використання опорних схем як засобу формування інформаційної компетенції у студентів класичного університету при вивченні дисципліни «Загальна педагогіка».

Ключові слова: компетенція, компетентність, ключова компетенція, інформаційна компетенція, інформація, інформаційні ресурси, інформаційні потреби, опорні схеми.

Одним з основних завдань освіти на сучасному етапі є підготовка молодого покоління до швидкого сприйняття й опрацювання великих обсягів інформації, озброєння новітніми засобами та технологіями роботи, формування інформаційної культури.

Згідно із Законом України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007—2015 роки», одним з головних пріоритетів України є прагнення побудувати орієнтоване на інтереси людей, відкрите для всіх і спрямоване на розвиток інформаційне суспільство, в якому кожен міг би створювати і накопичувати інформацію та знання, мати до них вільний доступ, користуватися і обмінюватися ними, щоб надати можливість кожній людині повною мірою реалізувати свій потенціал, сприяючи суспільному і особистому розвитку та підвищуючи якість життя [1].

Актуальність формування інформаційної культури та грамотності студентів класичного університету пов'язана з розширенням впливу на молодь засобів масової комунікації, відтак зумовлює необхідність особистісно орієнтованого підходу до розвитку критичного мислення студентів, становлення захисного механізму щодо значного впливу засобів масової комунікації, які, з одного боку, спричиняють відчутне зростання інтелектуального й культурного потенціалу особистості, а з іншого — пропагують насильство та агресивність.

Аналіз психолого-педагогічних напрацювань вітчизняних дослідників дозволяє стверджувати, що накопичено значний науковий і практичний досвід, який може стати основою для вдосконалення підходів до формування інформаційної культури студентів: визначено домінантні імперативи нової стратегії професійної підготовки фахівців з позиції

нової філософії освіти (В. Андрущенко, С. Гончаренко, І. Зязюн, В. Кремень, В. Огнев'юк та ін.); вивчено стан впровадження неперервної освіти в сучасних умовах на території України (З. Декунова, А. Лавська, Б. Ананьєв та ін.); здійснено аналіз історичного досвіду підготовки студентів класичного університету у системі вищої освіти (Н. Дем'яненко, О. Сухомлинська, О. Микитюк та ін.); розроблено теоретико-методичні основи підготовки студентів молодших курсів класичного університету (А. Бойко, В. Бобрицька, О. Дубасенюк, О. Пехота, Н. Ничкало, Л. Хомич та ін.).

Утім, проблема формування інформаційної культури студентів класичного університету залишається достатньо актуальною. На сторінках наукових видань, у працях багатьох учених та учителів (В. Шолохович, Є. Силаєва, С. Антонова, М. Левшина, С. Оленєв, Є. Семенюк, Н. Зінов'єва, А. Гречихін, М. Назаренко, Р. Гуревич, Н. Баловсяк, О. Немиров, Н. Гендина, В. Кравець, В. Кухаренко, В. Мозолін, Н. Новожилова та ін.) досліджуються методики формування інформаційної культури молодого покоління, аналізуються форми навчальної роботи, доцільність використання засобів і прийомів для розвитку інформаційної культури студентів. Водночас у вітчизняній педагогіці бракує наукових праць, у яких обґрунтовуються організаційні методичні основи формування інформаційної культури студентів молодших курсів класичного університету у контексті нової освітньої парадигми.

Мета статті — окреслити теоретичні та практичні аспекти формування інформаційної компетенції студентів класичного університету.

Для досягнення мети визначено такі **завдання**:

- розкрити сучасні характеристики поняття «інформаційна компетенція» як складової ключових компетенцій студента;
- розглянути практичні аспекти використання опорних схем як засобу формування інформаційної компетенції у студентів класичного університету в процесі вивчення дисципліни «Загальна педагогіка».

У вітчизняній педагогічній літературі вживаються як поняття «компетенція» («компетенції», «групи компетенцій»), так і поняття «компетентність» («групи компетентностей»). «Глумачний словник» подає вельми схожі трактування цих понять. Так, компетенція — 1) добра обізнаність із чим-небудь; 2) коло повноважень якої-небудь організації, установи чи особи. Компетентність — властивість від компетентний. Компетентний — 1) який має достатні знання в якій-небудь галузі, який з чим-небудь добре обізнаний, тямущий; який ґрунтується на знанні, кваліфікований; 2) який має певні повноваження, повноправний, повновладний.

Така схожість не є випадковою, адже ці поняття походять з одного джерела: з латини *competentia* — узгодженість, відповідність, а *com-*

peto — відповідати, бути годящим, здатним [5]. І щоб не виникали «труднощі перекладу», слід розвести ці поняття, враховуючи вітчизняні мовні стереотипи. Поняття «компетенція» традиційно вживається у значенні «коло повноважень», «компетентність» же пов'язується з обізнаністю, авторитетністю, кваліфікованістю. Тому доцільно у педагогічному сенсі користуватися саме терміном «компетентність».

Виходячи з того, що компетентність є складним утворенням, більшість дослідників виокремлюють у цьому педагогічному явищі певні напрями чи групи.

Міжнародна комісія Ради Європи розглядає поняття «компетентність» як загальні вміння, які передбачають: спроможність особистості сприймати та відповідати на індивідуальні та соціальні потреби; комплекс ставлень, цінностей, знань і навичок [7]. Відповідно до цього було сформульовано перелік основних (ключових) компетенцій: вивчати, шукати, думати, співпрацювати, діяти, адаптуватись.

Згідно з визначенням Міжнародного департаменту стандартів для навчання, досягнення та освіти, компетентність — це спроможність кваліфіковано провадити діяльність, виконувати завдання або роботу. При цьому поняття компетентності містить набір знань, навичок і ставлень, що дають змогу особистості ефективно діяти або виконувати певні функції, спрямовані на досягнення встановлених стандартів у професійній галузі або діяльності.

А. Хуторський, наприклад, пропонує трирівневу ієрархію компетенцій: ключові, загальнопредметні, предметні. Перелік ключових компетенцій учений визначає на основі провідних цілей загальної освіти, структурної презентації соціального досвіду та досвіду особистості, а також основних видів діяльності студента, які дають йому змогу оволодіти соціальним досвідом, формувати навички життя та практичної діяльності у суспільстві. Зокрема, А. Хуторський виділяє такі види компетенцій:

- ціннісно-смілова;
- загальнокультурна;
- навчально-пізнавальна;
- інформаційна;
- комунікативна;
- соціально-трудова;
- особистісного самовдосконалення.

Отже, ключова компетенція є об'єктивною категорією, яка фіксує певний рівень знань, умінь, навичок, які можна застосовувати у будь-якій сфері діяльності.

Інформаційна компетенція, яка пов'язана з формуванням уміння самостійно шукати, аналізувати, відбирати необхідну інформацію, трансформувати, зберігати та транслювати її. Ця компетенція забезпечує навички роботи студентів з інформацією, що міститься у навчальних предметах і освітніх галузях, а також в оточуючому світі [8].

Інформація від латин. *informatio* тлумачиться як роз'яснення; виклад фактів, подій; витлумачення; представлення, поняття; ознайомлення, просвіта [4]. Отже, для всіх членів суспільства зростає необхідність постійного підвищення кваліфікації, оновлення знань, освоєння нового виду діяльності. Людина повинна уміти використовувати всі інформаційні ресурси, які накопичило суспільство.

Під терміном «інформаційні ресурси» розуміють наявні запаси інформації, зафіксованої на якому-небудь носіїві і придатної для збереження та використання. Інформаційні ресурси є продуктом інтелектуальної діяльності суспільства і розглядаються в даний час як стратегічний ресурс розвитку будь-якої країни, який за значимістю не поступається іншим — фінансовим, сировинним, матеріально-технічним [6].

Інформаційні потреби (*Information needs*) визначаються як різновид нематеріальних потреб, потреба в інформації, яка необхідна для розв'язання конкретної задачі або досягнення визначеної мети [2].

У наш час існує багато форм і методів викладання дисципліни «Загальна педагогіка». Одним з ефективних методів є використання методики опорних схем і конспектів, яку розробляв В. Ф. Шаталов. Отже, розглянемо використання опорних схем докладніше.

Опорні схеми — це засоби, які є згустком найнеобхіднішої інформації. Вони дають змогу вибудувати систему певного блоку змісту, полегшуючи одночасно розуміння його структури і сприяючи логічному впорядкуванню засвоєного матеріалу. Поєднання слова викладача з опорним сигналом, схемою, таблицею уже під час первинного сприйняття знань забезпечує логічну обробку, встановлення узагальнених зв'язків між новим і раніше вивченим матеріалом, своєрідну «упаковку» їх в якомога економнішу схему, кожний символ якої може слугувати сигналом для актуалізації великого обсягу навчального матеріалу, орієнтацією на закріплення основних знань і способів оперування ними. Як показує практика, використання опорних схем на різних етапах навчання формує уміння та навички узагальнення й систематизації знань, розвиток логічного мислення, критичного осмислення програмного матеріалу [3, 169]. У методичній літературі зазначено, що опорні схеми не мають строго визначених вимог щодо форми їх подачі, отже, тут відкривається широкий простір для творчої діяльності. Створюючи свої

опорні сигнали, можна закодувати один і той самий текст у різному вигляді, але результат буде один – створені змістові опори допомагають засвоїти великий обсяг матеріалу та збільшують мотивацію до навчання [9].

Далі наведемо приклади опорних схем, які ми використовуємо у своїй практиці при викладанні дисципліни «Загальна педагогіка». Так, до теми «Управління в галузі загальної середньої освіти» нами були запропоновані такі схеми (див. схеми 1–3).

Методи управління

Організаційні	Педагогічні	Соціально-психологічні	Економічні
<ul style="list-style-type: none"> • інструктування; • регламентування; • нормування; • розпорядчі акти 	<ul style="list-style-type: none"> • науково-практичні конференції педагогічних працівників; • серпневі наради учителів; • семінари, диспути; • педагогічні читання тощо 	<ul style="list-style-type: none"> • формування суспільної свідомості; • стимулювання; • впливу; • соціологічних досліджень тощо 	<ul style="list-style-type: none"> • матеріального стимулювання; • економічного планування; • бюджетного управління та ін.

Схема 1. Методи управління

Керівництво закладами освіти ґрунтується на таких принципах:

- Державотворення
- Демократизму
- Цілеспрямованості
- Плановості
- Компетентності
- Перспективності
- Гуманності
- Ініціативи й активності
- Оптимізації

Схема 2. Принципи керівництва закладами освіти

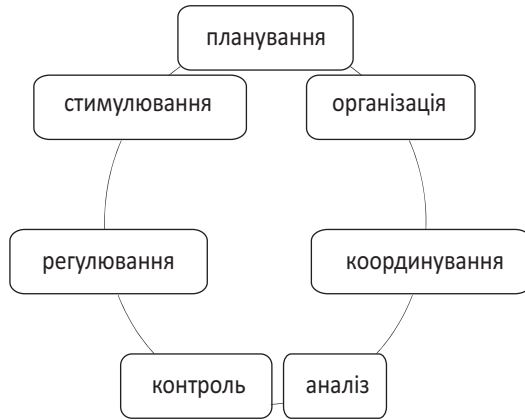

Схема 3. Загальні функції управління

Отже, у даній статті ми намагалися окреслити теоретичні та практичні аспекти використання опорних схем як засобу формування інформаційної компетенції студентів класичного університету. Перспективу подальших наукових розвідок вбачаємо в обґрунтуванні організаційно-методичних основ формування інформаційної компетенції майбутніх фахівців.

ДЖЕРЕЛА

1. Закон України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки» : 9 січня 2007 року № 537-V.
2. Зінов'єва Н. Б. Інформаційна культура особи: Введення в курс : навч. посіб. для вузів культури і мистецтва / Н. Б. Зінов'єва ; ред. І. І. Горловий ; Краснодар. держ. акад. культури. — Краснодар, 1996. — С. 141.
3. Калмыкова З. И. Продуктивное мышление как основа обучаемости / З. И. Калмыкова. — М. : Педагогика, 1981. — 200 с.
4. Гендина Н. И. Основы информационной культуры / Н. И. Гендина // Основы информационной культуры : сб. метод. матер. — Кемерово, 1999. — С. 6–7.
5. Латинско-русский словарь / ред. И. Х. Дворецкий. — М. : Русский язык, 1976. — С. 217.
6. Левшин М. М. Педагогічна сутність поняття «інформаційна культура особистості» / М. М. Левшин // Вища освіта України. — 2002. — № 3. — С. 67–74.
7. Овчарук О. Компетентності як ключ до оновлення змісту освіти / О. Овчарук // Стратегія реформування освіти в Україні. — К. : К.І.С., 2003. — С. 13–41.

8. Хуторской А. Ключевые компетенции как компонент личностно ориентированной парадигмы образования / А. Хуторской // Народное образование. — 2003. — № 2. — С. 58—64.

9. Шаталов В. Ф. Педагогическая проза / В. Ф. Шаталов. — М. : Просвещение, 1980.

В статье представлены современные подходы к толкованию понятия «информационная компетенция» как составляющей ключевых компетенций студента; рассмотрены практические аспекты использования опорных схем как средства формирования информационной компетенции у студентов классического университета при изучении дисциплины «Общая педагогика».

Ключевые слова: компетенция, компетентность, ключевая компетенция, информационная компетенция, информация, информационные ресурсы, информационные потребности, опорные схемы.

The article presents new approaches to the interpretation of the term «information competence» as a component of the core competencies of the student, to consider practical aspects of support schemes as a means of information competence of students in the study of classical university discipline «General Pedagogy».

Key words: competence, competence, core competence, information competence, information, information resources, information needs, basic scheme.